

درس خارج و گامهای اجتهاد

احمد مبلغی

تدوین و تنظیم: سعید هالایان

www.ketab.ir

سرشناسه: مبلغی، احمد، ۱۳۳۸ -

عنوان و نام پدیدآور: درس خارج و گامهای اجتهاد: بینش‌ها و روش‌های مورد نیاز برای بهره‌گیری بهینه از دروس خارج / تحریری آزاد از مباحث استاد احمد مبلغی پیرامون درس خارج و مراحل اجتهاد: سعید هلالیان.

مشخصات نشر: قم: اشراق حکمت، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۴۶۵ ص:؛ ۵/۱۴×۵/۲۱ س.م.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۵۲۹-۶-۶

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۵۴۲.

عنوان دیگر: بینش‌ها و روش‌های مورد نیاز برای بهره‌گیری بهینه از دروس خارج.

موضوع: اصول فقه شیعه

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ م۲۵۴/۸/۱۵۹ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۳۱۲

شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۲۸۹۲۵

مؤلف: احمد مبلغی

تدوین و تنظیم: سعید هلالیان

نشر اشراق حکمت

چاپ: بوستان کتاب

چاپ اول: ۱۳۹۸

تیراژ: ۳۰۰

قیمت: ۱۰۱۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۵۲۹-۶-۶

مرکز پخش: ۰۲۵-۳۷۷۴۶۷۷۰

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

تقدیم به :

حجّت خداوند و موعودش؛

نور درخشان الهی؛

و روشنایی فروزانش؛

پرچم نور در شب تاریک زمانه؛

غایب پنهان و حاضر شاهد؛

و کج ذخیره شده الهی؛

شمشیر کندی نابذیر خدا؛

و صاحب حلمی حکیم؛

مدار روزگار و ناموس عصر؛

ترجمان وحی الهی؛

و ولیّ آمرش؛

«الحُجَّةُ بنِ الحسنِ السَّهْدِي عَلَیْهِ السَّلَامُ»

فهرست اجمالی

پیشگفتار

مقدمه

فصل اول: جنبی درس خارج

فصل دوم: عوامل شکل گیری درس خارج و مراحل آن

فصل سوم: آسیب شناسی درس خارج

فصل چهارم: پیش نیازهای درس خارج

فصل پنجم: مراحل و گام های کلان اجتهاد در یک مسأله

فصل ششم: مراجعه به «اقوال»

فصل هفتم: مراجعه به «منابع» و «تواعد»

فصل هشتم: عنصر «نقد» در درس خارج

فصل نهم: عنصر «تقریر» در درس خارج

فصل دهم: مطالعات درس خارج

فصل یازدهم: ویژگی های استاد مناسب درس خارج

فصل دوازدهم: چگونگی همراهی با درس خارج و شیوه مطلوب

خاتمه

پیوست: سیر تاریخی موضوع شناسی

منابع و مراجع

فهرست تفصیلی

۲۳	پیشگفتار
۲۷	مقدمه
۲۸	الف. موضوع و اشتراکات
۲۸	ب. ضرورت‌ها و فواید پرداختن بدین بحث
۳۱	ج. پیشینه
۳۲	د. مخاطبان
۳۷	ه. شیوه
۳۹	و. ساختار مباحث
۴۰	ز. خاتمه
۴۳	مقدمه

۴۷

فصل اول؛ چیستی درس خارج

۴۹	الف. تعریف درس خارج
۵۱	ب. فواید پرداختن به تعریف درس خارج
۵۲	ج. وجه تسمیه

۵۳

فصل دوم؛ عوامل شکل‌گیری درس خارج و مراحل آن

۵۵	مقدمه
۵۵	الف. عوامل شکل‌گیری درس خارج
۵۶	عامل نخست

عامل دوم.....	۵۶
عامل سوم.....	۵۷
ب. مراحل تاریخی درس خارج.....	۵۷
۱. مرحله یکسانی دروس.....	۵۷
۲. مرحله شکلگیری دروس خارج اولیه.....	۵۸
۳. مرحله تقریرنگاری.....	۵۹
۴. مرحله اوج‌گیری دروس خارج.....	۵۹
۵. مرحله گذار.....	۶۰

فصل سوم: آسیب‌شناسی درس خارج

مقدمه.....	۶۵
الف. عدم توجه کافی به هدف اصلی درس خارج.....	۶۶
ب. در حاشیه قرار گرفتن پژوهش.....	۶۷
ج. عدم آمادگی کافی اولی و ثانوی شاگرد.....	۶۷
د. ضعف مباحث روش‌شناسانه.....	۶۸

فصل چهارم: پیش‌نیازهای درس خارج

مقدمه.....	۷۳
الف. شناخت کتاب و سنت.....	۷۷
۱. قرآن‌شناسی.....	۷۸
۲. سنت‌شناسی.....	۸۰
ب. آشنایی با علوم و فنون عربی.....	۸۱
۱. لغت.....	۸۱
۲. صرف.....	۸۴
۳. نحو.....	۸۴
۴. معانی و بیان و بدیع.....	۸۴
چند نکته درباره دانش‌ها و علوم ادبیات عرب.....	۸۶
ج. دانش منطق.....	۸۸

فهرست مطالب ۱۱

۹۳	د. دانش اصول فقه.....
۹۴	۱. دیدگاه تفریطی.....
۹۵	قیاس اول.....
۹۵	قیاس دوم.....
۹۹	۲. دیدگاه افراطی.....
۱۰۰	۳. دیدگاه واقع‌بینانه.....
۱۰۰	۱-۳. مقدمه.....
۱۰۲	۲-۳. پیشینه نگاه‌های نقادانه به دانش اصول.....
۱۰۲	مرحله اول: نقد اعتبار و هویت دانش اصول.....
۱۰۳	مرحله دوم: نقد تقلیدی بودن بررسی و بهره‌گیری از اصول.....
۱۰۵	مرحله سوم: نقد روش‌ها و کاستی‌های اصول.....
۱۰۵	۳-۳. معنای تورّم در اصول.....
۱۰۷	۴-۳. زمینه‌های تورّم‌خیز در اصول.....
۱۰۷	۳-۴-۱. عنوان‌های اصولی.....
۱۱۱	۳-۴-۲. نقد اصولی.....
۱۱۲	۳-۴-۳. قاعده‌های اصولی و بیان‌طرح در اصول.....
۱۲۴	۳-۴-۴. مثال‌های فقهی.....
۱۲۴	۳-۴-۵. تقسیم‌سازی اصولی.....
۱۲۶	۳-۵. عوامل تورّم‌زا در اصول.....
۱۳۰	ه. علم رجال.....
۱۳۰	۱. دیدگاه اول.....
۱۳۲	۲. دیدگاه دوم.....
۱۳۳	۲-۱. وثوق‌محوری.....
۱۳۳	۲-۲. سندمحوری.....
۱۳۶	و. آگاهی‌ها و مهارت‌های تاریخی موردنیاز.....
۱۳۷	ز. انس با ادبیات و شیوه‌های فقیهان؛ به‌ویژه شناخت تراث سلف.....
۱۳۸	۱. مبناشناسی سلف.....

۱۳۹	۲. فتواشناسی سلف
۱۳۹	۱-۲. ضابطه‌شناسی دستیابی به فتاوی سلف
۱۴۰	۲-۲. پژوهش و جستجو برای دستیابی به فتاوی سلف
۱۴۰	ح. اجماع‌شناسی
۱۴۲	ط. توانایی مراجعه به اقوال اهل تسنن
۱۴۲	ی. کلام
۱۴۷	ک. شناخت ویژگی‌های شریعت
۱۵۰	ل. موضوع‌شناسی
۱۵۵	م. آسیب‌شناسی
۱۵۵	۱. عرصه بررسی و پرداختن به پیش‌نیازها
۱۵۵	۱-۱. تنگ شدن فضای بحث از برخی پیش‌نیازها
۱۵۶	۲-۱. اثرپذیری شیوه بررسی در یک علم از شیوه بررسی در علم دیگر
۱۵۶	۱-۱-۲. از بین رفتن دیدگاه‌های عرفی به سبب انس بسیار با برخی دانش‌ها و قواعد عقلی
۱۵۹	۲-۱-۲. اثرپذیری منفی اصول از فلسفه
۱۵۹	۲. عرصه بهره‌گیری از پیش‌نیازها در استنباط
۱۶۰	۱-۲. تنگی مجال بر به کارگیری قواعد برخی پیش‌نیازها در اثر فعال بودن برخی دیگر
۱۶۰	۲-۲. اثرپذیری شیوه استنباط از یکی از شیوه‌های دانش‌های پیش‌نیاز
۱۶۰	ن. درست‌فهمی
۱۶۴	س. عدم افراط و تفریط در اجتهاد
۱۶۵	ع. تمرین استنباط
۱۶۷	جمع‌بندی

فصل پنجم؛ مراحل و گام‌های کلان اجتهاد در یک مسأله

۱۷۳	مقدمه
۱۷۸	گام نخست. تحریر محلّ بحث

گام دوم. بررسی منصوص بودن مسأله	۱۸۰
گام سوم. بررسی‌های تاریخی	۱۸۲
الف. بررسی وجود مسأله در میان اهل تسنن معاصر معصومان علیهم السلام	۱۸۳
ب. بررسی وجود مسأله در کتب فقهای آقدم	۱۸۴
ج. بررسی سیر تطور تاریخی مسأله	۱۸۹
گام چهارم. بررسی و دسته‌بندی اقوال در مسأله	۱۹۰
گام پنجم. بررسی ادله اقوال	۱۹۱
گام ششم. اتخاذ رأی در مسأله	۱۹۲
عنصر تمرین و تطبیق	۱۹۳

مقدمه	۱۹۷
الف. مراد از اقوال	۱۹۹
ب. ضرورت پرداختن به اقوال	۱۹۹
ج. تاریخچه مختصری از پرداختن به اقوال	۲۰۴
د. مشکلات پرداختن به اقوال و راه‌حلها	۲۰۸
ه. ضرورت مراجعه روش‌مند به اقوال	۲۰۹
۱. پالایش اقوال و خارج نمودن اقوال بدون تمرین	۲۱۱
۲. بررسی و اندراج اقوال ذیل گرایش‌ها و رویکردها	۲۱۲
۱-۲. ذکر و بررسی تمام اقوال	۲۱۲
۲-۲. تقسیم اقوال به چند قول	۲۱۲
۳-۲. تقسیم اقوال به چند رویکرد	۲۱۲
۳. پرداختن به اقوال در پرتو نظریات تنقیح‌شده در باب اقوال	۲۱۴
و. ضرورت تقسیم‌بندی اقوال بر اساس نیازهای استنباطی بدان‌ها	۲۱۵
تقسیم نخست: تقسیم تاریخی	۲۱۸
۱. دوره فقه ارتکازی	۲۱۹
۲. دوره شکل‌گیری اصول‌مقلات	۲۲۰

۲۲۳	 کاربرد دو دوره برشمرده در استنباط
۲۲۶	 ۳. دوره شکل‌گیری شهرت‌های بیپایه
۲۲۷	 کاربرد این دوره در استنباط
۲۲۸	 ۴. دوره نقد و کشاکش
۲۲۸	 کاربرد این دوره در استنباط
۲۳۱	 ۵. دوره تهذیب فقه شیعه
۲۳۲	 کاربرد این دوره در استنباط
۲۳۴	 ۶. دوره فتنی شدن فقه شیعه
۲۳۴	 کاربرد این دوره در استنباط
۲۳۵	 ۷. دوره شیخ انصاری رحمته الله
۲۳۶	 کاربرد این دوره در استنباط
۲۳۷	 ۸. دوران معاصر
۲۳۷	 کاربرد این دوره در استنباط
۲۳۸	 ۹. گام بعدی
۲۴۱	 تقسیم دوم: بر اساس سبک استنباط
۲۴۲	 ۱. فقه‌های تطبیقی (قاعده‌محور)
۲۴۲	 ۲. فقه‌های تحلیلی
۲۴۲	 ۱-۲. شیوه تحلیلی - قرآینی
۲۴۴	 ۲-۲. شیوه تحلیلی - فلسفی
۲۴۴	 ۳-۲. شیوه تحلیلی - واقعی
۲۴۹	 ۳. فقه‌های تنزیهی
۲۵۴	 مقایسه رویکردهای سه گانه
۲۵۶	 کاربرد این تقسیم در استنباط
۲۵۶	 تقسیم سوم: بر اساس عنصر اعداد
۲۵۷	 ۱. کتب آماده‌شده برای بیان آداب و مستحبات و ادعیه
۲۵۸	 ۲. کتب آماده‌شده برای بیان جمع بین اخبار
۲۵۸	 ۳. کتب آماده‌شده جهت بیان اخبار

۴.	کتاب آماده شده برای نقل کلام اصحاب	۲۵۹
۵.	کتاب آماده شده برای بیان استدلال بر مذهب امامیه	۲۵۹
۶.	کتاب آماده شده برای استدراک	۲۶۱
۷.	کتاب آماده شده جهت بیان «اصول متلقات»	۲۶۱
ز.	سه روش در پرداختن به اقوال	۲۶۲
۱.	پرداختن به هر قول به تنهایی	۲۶۲
۲.	پرداختن مجموعه‌ای به اقوال	۲۶۳
۳.	پرداختن مجموعه‌ای با توجه به زمان صدور	۲۶۳
ح.	اجتهاد در اقوال	۲۶۷
ط.	اقوال ناگفته و روش کشف آنها	۲۷۳
ی.	اقوال حاوی قول	۲۷۹
۱.	نحوه شکل گیری اینگونه از اقوال	۲۸۲
۱-۱.	احساس‌های ارزش بخش	۲۸۲
۲-۱.	اصل انگاری	۲۸۴
۳-۱.	احتیاط‌ورزی	۲۸۴
۲.	گونه‌های مخالفت با اصحاب	۲۸۵
۱-۲.	مخالفت با «عدم تعرض اصحاب»	۲۸۵
۱-۲-۱.	انواع مواجهه با عدم تعرض اصحاب	۲۸۵
۲-۱-۲.	انواع عدم تعرض	۲۸۷
۲-۲.	مخالفت با کلام اصحاب	۲۹۵
ک.	اقوال اهل تسنن	۲۹۷
۱.	اقوال اهل تسنن در عصر معصومان علیهم‌السلام	۲۹۷
۲.	اقوال اهل تسنن پس از عصر معصومان علیهم‌السلام	۳۰۰
۱-۲.	شناخت و شرح اقوال اهل تسنن در زمان معصومان علیهم‌السلام	۳۰۰
۲-۲.	کشف اجتهادهای پنهان فقیهان شیعه	۳۰۱
۳-۲.	توسعه علم و فقه مقارن	۳۰۳
ل.	نکاتی در باب بهره‌گیری از اقوال	۳۰۴

۳۰۵	م. نقد و تقریر اقوال.....
۳۰۶	ن. اخلاق مراجعه به اقوال.....
۳۰۶	۱. در مقام پذیرش قول.....
۳۰۶	۲. در مقام ردّ قول.....

فصل هفتم: مراجعه به «منابع» و «قواعد» ۳۰۹

۳۱۱	مقدمه.....
۳۱۲	الف. کتاب.....
۳۱۲	۱. تمییز مبانی کلامی استنباط از قرآن کریم.....
۳۱۴	۲. قلمروشناسی استنباط قواعد از قرآن.....
۳۱۷	۳. قلمروشناسی آیات الأحکام.....
۳۲۱	۴. قلمروشناسی احکام استنباط از قرآن برای غیرمعصوم.....
۳۲۵	۵. بررسی شیوه استنباط از قرآن کریم و مبانی کلامی آن.....
۳۲۵	۱-۵. سخن گفتن خداوند به زبان عرف.....
۳۲۵	۱-۵. معیار بودن عرف در تشخیص مفاهیم و مصادیق عناوین وارد در کلام شارع.....
۳۲۶	۱-۵. ۲. ضرورت استفاده از مفهوم و منطوق در بهره‌گیری از قرآن.....
۳۲۷	۲-۵. ۲. مبنای کلامی حکمت خداوند.....
۳۲۷	۱-۲-۵. اثبات وجود حقیقت شرعیه.....
۳۲۸	۲-۵. ۲. اثبات حجیت مفهوم شرط.....
۳۲۸	۳-۵. ۳. برخی از ظرفیتهای نهفته.....
۳۲۸	۱-۳-۵. استنباط از قرآن بر اساس سیاق.....
۳۳۱	۲-۳-۵. استنباط از قرآن بر اساس کنایه‌گویی.....
۳۳۲	۶. معناشناسی قرآن.....
۳۳۲	۱-۶. معناشناسی مفردات قرآن.....
۳۳۲	۲-۶. معناشناسی ترکیب‌های قرآن.....
۳۳۴	۷. ناسخ‌شناسی قرآن.....

۳۳۴	۸. شناخت شأن نزول
۳۳۵	۹. رابطه کتاب و منابع دیگر
۳۳۶	ب. سنت و حدیث
۳۳۶	۱. ضرورت مطالعات حدیثی و برخی از مشکلات این عرصه
۳۳۷	۱-۱. ضرورت بازسازی علوم حدیث
۳۳۹	۲. انواع مطالعات حدیثی مورد نیاز جهت استنباط
۳۴۰	۱-۲. حجیت ثبوتی و منیع بودن سنت
۳۴۱	۲-۲. صدور ثبوتی سنت
۳۴۱	۲-۲. صدور اثباتی سنت به صورت کلان
۳۴۴	۲-۲. صدور اثباتی سنت به صورت خرد
۳۴۵	۵-۱. تاریخ حدیث
۳۴۶	۲-۵-۱. فایده پرداختن به تاریخ حدیث در استنباط
۳۴۹	۲-۵-۱-۲. تأثیر تاریخ حدیث بر انواع مواجهه با حدیث
۳۵۴	۲-۵-۱-۳. بازسازی ساختاری احادیث
۳۵۶	۲-۵-۲. شرایط صدور سنت از سوی اهلیت لایزاله
۳۵۶	۲-۵-۲-۱. تقیه
۳۵۷	۲-۵-۲-۲. جعل و کذب
۳۶۳	۲-۵-۳. نشر احادیث
۳۶۴	۲-۵-۴. منطق و اندیشه نهفته در حدیث شیعه
۳۶۷	۲-۵-۵. نسبت حدیث شیعه با حدیث اهل تسنن
۳۶۸	۲-۵-۶. نسبت حدیث شیعه با جامعه
۳۷۰	۲-۵-۷. اصل تفکیک در مطالعه تاریخ حدیث
۳۷۳	۲-۶-۱. درایه مضمونی (علم المضمون)
۳۷۵	۲-۶-۱. لحن شناسی احادیث
۳۷۶	۲-۶-۲. فهم منظوم های احادیث
۳۷۷	۲-۶-۳. دیگر مباحث
۳۷۹	۲-۷. علم السند (درایه رایج و رجال)

۳۸۰	۸-۲. قلمروشناسی احادیث الأحکام.....
۳۸۰	۹-۲. شناخت مناسبات سه سنت قولی، فعلی و تقریری.....
۳۸۲	۱۰-۲. تاریخ علوم حدیث.....
۳۸۲	۱۰-۱. سبکشناسی کتب حدیث.....
۳۸۳	۱۱-۲. فلسفه علوم حدیث.....
۳۸۴	خاتمه.....
۳۸۵	۲. جایگاه سنت در ترتیب أدله.....
۳۸۹	۴. نکاتی در باب بهره‌گیری از سنت.....
۳۸۹	۱-۱. ضرورت گذراندن دوره‌های حدیثی.....
۳۹۲	۲-۱. مواجهه آزاد با روایات.....
۳۹۲	۳-۴. بررسی کامل حدیث.....
۳۹۲	۴-۴. رجوع به مصادر.....
۳۹۳	۵-۴. توجه به شرایط صدور.....
۳۹۳	۶-۴. شیوه کلان مطالعه تاریخی.....
۳۹۴	ج. مکتب‌شناسی.....
۳۹۴	مقدمه.....
۳۹۶	۱. اهمیت بحث از مکتب‌شناسی.....
۳۹۷	۲. معناشناسی مکتب.....
۳۹۸	۱-۲. مدرسه.....
۳۹۹	۲-۲. مذهب.....
۳۹۹	۳-۲. مسلک.....
۴۰۱	۴-۲. مکتب.....
۴۰۲	۳. عناصر سازنده مکتب.....
۴۰۲	۱-۳. دیدگاه‌ها نسبت به منابع و مصادر.....
۴۰۳	۲-۳. روش.....
۴۰۳	۱-۲-۳. اهمیت روش.....
۴۰۴	۲-۲-۳. اجزاء تشکیل‌دهنده روش.....

۴۰۸	۳-۲-۳. برخی از ویژگیهای روش مؤثر.....
۴۱۰	۳-۳. گرایش‌ها (رویکردها).....
۴۱۲	۴-۳. خروجی‌ها و نتایج.....
۴۱۳	۵-۳. توسعه‌پذیری.....
۴۱۵	۶-۳. چند مثال.....
۴۱۸	۴. مکتب اصولی.....
۴۱۹	۱-۴. دیدگاه‌ها نسبت به منابع و مصادر.....
۴۲۵	۲-۴. روش‌شناسی اصول.....
۴۲۶	۱-۴. مفردات.....
۴۲۷	۲-۴. چینش مفردات و تطبیق.....
۴۲۷	۳-۴. گرایش‌ها و رویکردها.....
۴۲۷	۴-۴. خروجی‌ها و توسعه‌پذیری.....
۴۲۸	۵. مکتب رجال.....
۴۲۹	۱-۵. دیدگاه‌ها نسبت به منابع.....
۴۳۱	۲-۵. روش.....
۴۳۱	۱-۵. مفردات.....
۴۳۲	۲-۵. چینش مفردات و تطبیق.....
۴۳۲	۳-۵. گرایش‌ها و رویکردها.....
۴۳۳	۴-۵. خروجی‌ها و توسعه‌پذیری.....
۴۳۳	۶. مکتب قواعد فقهی.....
۴۳۳	مقدمه: علوم و فنون فقهی.....
۴۴۱	۱-۶. دیدگاه‌ها نسبت به منابع.....
۴۴۴	۲-۶. روش.....
۴۴۵	۱-۶. مفردات.....
۴۴۷	۲-۶. چینش مفردات.....
۴۴۸	۳-۶. تطبیق.....
۴۵۳	۳-۶. گرایش‌ها و رویکردها.....
۴۵۴	۴-۶. خروجی‌ها و توسعه‌پذیری.....

۴۵۷	مقدمه
۴۵۹	الف. مراد از نقد
۴۵۹	ب. نقد استاد و شاگرد
۴۶۱	ج. ضرورت مقایسه تحلیلی
۴۶۳	د. گونه‌های نقد
۴۶۳	۱. نقد بنایی و مبنایی
۴۶۳	۲. نقد تاریخی
۴۶۴	۳. نقد تحلیلی
۴۶۵	۴. نقد اجزائی و اثباتی
۴۶۶	۵. نقد ارتكالی و تفصیلی
۴۶۷	ه. اولویت‌بندی در نقد
۴۶۸	و. رصد و نقد روش‌شناسانه
۴۷۰	۱. چگونگی ورود و خروج
۴۷۰	۲. شیوه نقل و تقریر اقوال
۴۷۰	۳. شیوه نقد اقوال
۴۷۱	۴. شیوه استدلال و استنتاج
۴۷۱	۵. سبک و مکتب استاد

۴۷۵	الف. فواید و ضرورت‌ها
۴۷۶	ب. چیستی تقریر
۴۷۷	ج. تاریخچه مختصر
۴۷۸	د. تقریر استاد و شاگرد
۴۸۰	ه. نقل در تقریر
۴۸۱	و. پیرایش و تصفیه تقریر
۴۸۲	ز. تقریر و تغییر

فهرست مطالب ۲۱

۴۸۴	ح. تقریر کتبی و شفاهی (مباحثه)
۴۸۶	ط. ادبیات تقریر
۴۸۸	ی. نمونه‌هایی از تقریر مناسب
۴۹۰	ک. تقریر و نقد
۴۹۱	ل. اخلاق نقد و تقریر
۴۹۳	م. یادداشت‌برداری در جلسه درس

۴۹۵

فصل دهم؛ مطالعات درس خارج

۴۹۷	مقدمه
۴۹۷	الف. مطالعات اصلی
۴۹۹	ب. مطالعات تکمیل‌گر
۵۰۰	ج. مطالعات تقویت‌کننده
۵۰۱	د. برخی از کتب نیازمند مراجعه
۵۰۲	۱. مهمترین آثار مذهب «حنفی»
۵۰۴	۲. مهمترین آثار مذهب «مالکی»
۵۰۵	۳. مهمترین آثار مذهب «شافعی»
۵۰۷	۴. مهمترین آثار مذهب «حنبل»
۵۰۸	۵. مهمترین آثار مذهب فقه «ظاهری»
۵۰۸	۶. مهمترین آثار مذهب «زیدی»

۵۱۱

فصل یازدهم؛ ویژگی‌های استاد مناسب درس خارج

۵۱۳	مقدمه
۵۱۳	الف. داشتن مکتب و سبک خاص
۵۱۴	ب. ارائه گزینشی اقوال در چهارچوب نظریه و در قالب گرایش‌ها
۵۱۵	ج. صرف وقت کافی برای مطالعه و تحقیق
۵۱۵	د. ارائه منضبط
۵۱۶	ه. توجه دادن به روش‌ها

فصل دوازدهم؛ چگونگی همراهی با درس خارج و شیوه مطلوب

۵۱۷

۵۱۹	مقدمه
۵۱۹	الف. راه‌حل نخست
۵۲۰	ب. راه‌حل دوم
۵۲۱	ج. راه‌حل سوم
۵۲۳	د. شیوه مطلوب درس خارج
۵۲۳	۱. شیوه رایج در مکتب سامراء
۵۲۴	۲. تشکیل درس‌های کوچک هدفمند
۵۲۵	ه. چند راهبرد پیشنهادی
۵۲۹	خاتمه

پیوست؛ فرضیه تلقی و کاربردهای آن در استنباط

۵۳۳

۵۳۵	۱-۷. معنای «تلقی»
۵۳۶	۲-۷. عناصر و ارکان «تلقی»
۵۳۷	۳-۷. پیشینه و زمینه‌های ارائه فرضیه اصول متلقات
۵۵۱	۴-۷. جایگاه و اهمیت فرضیه تلقی
۵۵۲	۵-۷. انواع تلقی
۵۵۸	۶-۷. سطوح و لایه‌های تلقی
۵۵۹	۷-۷. برخی از وجوه تضعیف فرضیه تلقی
۶۳۵	۸-۷. فرضیه‌های رقیب فرضیه تلقی
۶۵۶	۹-۷. برخی کاربردها و خروجی‌های فرضیه تلقی
۶۶۲	۱۰-۷. خاتمه

نمایه

۶۶۵

منابع و مراجع

۶۷۱

الف. پایگاه‌ها

۶۷۱

ب. کتابها و مقاله‌ها

۶۷۱

ج. نرم‌افزارها

۶۹۴

پیش‌نقار

سال ۱۳۸۸ به هم‌ماه بعضی دوستان تصمیم گرفتیم نشست‌هایی ماهانه برای ارائه پژوهش‌ها و در دست اقدام برخی طلبه‌های فاضل راه‌اندازی کنیم. بنابراین گردانندگان جلسه موضوعات مهم را برگزیده و پژوهشگران فعال در این حوزه‌ها را به نشست دعوت کردند تا گزارشی از محتوا و نتایج موضوع پژوهشی خود ارائه کنند. پس از چند ماه نوبت به گزارشی از کتاب، ابتدا از اهمیت پرداختن به قواعد فقهیه رسید. پس از گزارش مفصلی از کتاب، ابتدا از اهمیت پرداختن به قواعد فقهی طی درس خارج و سپس از ضرورت تدارک یک دوره درس خارج ناظر به اجتهاد سخن به میان آمد. آن زمان اعضای جلسه در آستانه درس خارج قرار داشتند، از این‌رو پیگیری برگزاری یک دوره درس بر عهده مسئولان جلسه قرار گرفت. در این راستا سراغ استادانی رفتیم که دستیابی به مهارت اجتهاد را در یک زمان مشخص ممکن می‌دانستند. نزدیک به شش استاد برجسته درس خارج شناسایی و جلسات متعددی با آنها گذاشته شد، همچنین طرح‌هایی ایشان مورد ارزیابی قرار گرفت. پس از بررسی طرح‌ها و برگزاری جلسات با استادان به این نتیجه رسیدیم که طرح استاد مبلغی از سایر طرح‌ها جامع‌تر و کاربردی‌تر است. از این‌رو بر طرح ایشان تمرکز کرده و جلسات گفتگو و برنامه‌ریزی را با ایشان ادامه دادیم. با وجود برگزاری جلسات پی‌درپی به دلیل مشغله کاری و تدریس ایشان، احتمال برگزاری دوره اختصاصی درس خارج دشوار می‌نمود. ولی سرانجام اصرار و جدیت دوستان استاد را به برگزاری دوره راضی کرد.

با این اوصاف، اولین سال دوره درس خارج با رویکرد اجتهادی در پاییز ۱۳۹۰ آغاز شد. سال نخست دوره پنج‌ساله به مثابه مقدمه فراگیری مهارت اجتهاد تلقی می‌شده، پس به مباحث روشی و کلیات درباره فرایند اجتهاد اختصاص یافت. این بحث‌ها از نظر استاد محترم دارای اهمیت بسیار بود.

درباره ادامه دوره درس خارج باید بگوییم تا پایان دوره، جلسات بسیار و اقدامات فراوانی صورت گرفت؛ ولی آنچه در این مجال می‌گنجد و برای مراکز آموزشی مفید می‌باشد، این است که سال دوم دوره با تمرکز بر یکی از مباحث فقهی گذشته بنا به نظر استاد چند اقدام مشخص در این دوره تعیین شد: گردآوری روایت‌ها، کار رجالی، اقوال فقها، نظرات مذاهب اهل سنت. در این سال اعضای کلاس به گروه‌های دو نفره تقسیم شده و هر گروه قسمتی از کار را به عهده گرفت، ارائه درس نیز بر عهده استاد بود.

سال سوم، جناب استاد فرایند اجتهاد را به هفت مرحله تقسیم کرد. این سال به تعبیری نقطه عطفی در دوران تحصیل طلبگی حاضران در دوره بود. از اینجا به بعد طلاب به طور جدی به فرایند اجتهاد ورود پیدا کردند. ورود طلاب به فرایند اجتهاد در هفت گام طراحی و به اجرا درآمد. پس از تعیین فرع فقهی از سوی استاد در گام نخست، هر طلبه پژوهش در یک مرحله از فرایند اجتهاد را بر عهده گرفت. پس از مدتی هر دو نفر پژوهش یک فرع فقهی را بر عهده گرفتند و سرانجام هر نفر همه هفت مرحله یک فرع فقهی را به انجام رسانده و نظر اجتهادی خود را اعلام می‌کرد. این روند تا پایان دوره پنج ساله ادامه یافت. در پایان دوره نیز قریب به یک سال به مسائل مستحدثه گذشت.

شروع، تداوم و به انجام رساندن یک طرح نو و کارآمد، بدون هیچ‌کس نمی‌تواند سازمانی البته کار آسانی نبود. اهتمام دوستان خوش استعداد و دیرپسند به این طرح و حضور پنج ساله آنان، به پیشبرد تجربه‌ای ارزشمند در فضای علمی حوزة انجامید.

بدون هیچ‌گونه پشتیبانی، کاری را در حوزه آغاز کرده و به انجام رساندیم. عزیزان حاضر در این دوره نه تنها فرایند اجتهاد را آموختند، بلکه بارها در عمل

آن را به تجربه آزمودند. افزون بر این ملاکی را به دست آوردند که پس از دوره و حتی در حین دوره به راحتی می‌توانستند روش اجتهادی بزرگان حوزه در درسهای خارج را کشف و ارزیابی کنند. این امر البته توفیق الهی بود که در زمانی اندک به دست آمد.

اطلاع برخی دوستان از محتوای مباحث سال نخست، آنها را به این مباحث علاقمند کرد و تقاضا برای دسترسی به مباحث افزایش یافت. تاجایی که این اطلاع از دایره آشنایان فراتر رفته و هرازگاهی افراد ناآشنا تماس گرفته و خواهان دسترسی و انتشار آنها بودند.

به انجام با مشورت جناب استاد، برادر هلالیان برای تدوین محتوای سال نخست انتخاب شد. پس از پیاده‌سازی محتوای ضبط شده، از سوی نشر اشراق حکمت، مطالب در اختیار وی قرار گرفت، و نویسنده با گستردن دامنه متن کوشید محتوایی غنی را عرضه کند.

در پایان با سپاس از خداوند تعالی از استاد و فقیه ارجمند آیت الله احمد مبلغی تشکر می‌کنم که با حذف بسیار کارهای علمی خود به اجرای عملی طرح خود و پرورش شاگردانی برای آینده حوزه همت گماردند. از دوستان و حاضران در کلاس که به اداره کلاس اعتماد کرده و با ایستادگی تا پایان کار، ثمرات علمی دوره را به تماشا نشستند صمیمانه قدری می‌کنم. امید است که شاهد باروشدن استعدادها و بهینه شدن فرایند آموزش در حوزه مقامسه باشیم.

مصور مهدوی

موسسه اشراق حکمت اسلامی

۲۶ مرداد ۱۳۹۶